

Punitivnost in kaznovalni populizem v Sloveniji

Benjamin Flander¹, Gorazd Meško²

Pred tremi leti smo izvedli študijo (Flander in Meško, 2011), ki je pokazala, da sta v Sloveniji postajali kaznovalna politika in zakonodaja od osamosvojitve dalje postopoma strožji in da se je to med drugim odrazilo tudi v bolj ali manj konstantnem naraščanju populacije zaprtih ljudi. V stopnjevanju punitivnosti smo prepoznali predvsem simptom globalnih trendov, ki se jim Slovenija ne zna ali ne zmore izogniti. Študija je, po drugi strani, opozorila, da Slovenija v nasprotju z nekaterimi drugimi državami skoraj ne pozna agresivnega kaznovalnega populizma. Ta je (bil) omejen na posamezne politike in pravne strokovnjake na »desnici«, medtem ko politične akterje na »levici« opredeljuje drža, ki bi jo lahko opredelili kot pasivni kaznovalni populizem. Zavzeli smo stališče, da zaostrovanje kaznovalne politike in zakonodaje »na sončni strani Alp« samo po sebi ne pomeni, da se sočasno in z enako tendenco spreminja tudi »substancna« kazenskega pravosodja, ker imata lahko strožja kaznovalna politika in zakonodaja (vsaj začasno) predvsem simbolne implikacije.

V tej študiji se osredotočamo predvsem na leti 2011–2012, ki v študiji pred tremi leti nista bili zajeti. Analiza je pokazala, da so bile spremembe v tem času z redkimi izjemami spremembe na slabše. Prinesle so »reformne« kazenskega pravosodja, ki povečujejo punitivnost. Novo v zadnjih dveh letih je zlasti to, da se je v imenu zakona in reda tudi politična levica (nova levica?) okužila z aktivnim kaznovalnim populizmom in da je k stopnjevanju punitivnosti »pristavila svoj lonček«. Dejstvo, da javnost v zadnjih letih spet postaja bolj kaznovalno usmerjena, da se – tudi po zaslugi političnega populizma – nadalje zaostrojata kaznovalna politika in zakonodaja, da je procesna kazenska in prekrškovna zakonodaja čedalje bolj utilitarna, usmerjena k učinkovitosti in obenem vse manj garantistična, ter da je leta 2012 za rešetkami pristalo rekordno število ljudi, v Sloveniji že lep čas nima več samo simbolnih oziroma simboličnih učinkov. Kaznovalno pravo in kazensko pravosodje nasploh sta, podobno kot v večini demokratičnih držav, v zadnjih letih izpostavljena obsežnim preobrazbam, ki so močan spodbujevalec krize kazenskega pravosodja.

Ključne besede: kazensko pravosodje, punitivnost, kaznovalni populizem, neoliberalizem, Slovenija

UDK: 343(497.4)

1 Punitivnost in penalni populizem (namesto uvoda)

V zadnjih desetletjih kriminološke raziskave skoraj brez izjeme ugotavljajo, da sta v demokratičnih državah na pohodu neoliberalizem in njegova družica, pravnopolitična doktrina zakona in reda (angl. *law and order*). Na njunih krilih naj bi punitivnost in penalni populizem postala »označevalca gospodarja« kaznovalne politike in zakonodaje. Punitivnost (angl. *punitivity, punitiveness*) je kompleksen pojem, ki ga različni avtorji opredeljujejo različno. Kury in Shea (2011) na primer s tem pojmom – če malce posplošimo – označujeta kaznovalno naravnano javnega mnenja in javnosti nasploh. Čeprav

se stališča javnosti o vprašanih kaznovanja v času in prostoru lahko precej razlikujejo, in čeprav v pogledih na kazen (na vrste kazni, strogost, način izvrševanja ipd.) med različnimi družbenimi skupinami in posamezniki obstajajo precejšnje razlike, naj bi bila v razvitem svetu javnost v zadnjih desetletjih vse bolj kaznovalno naravnana. Nekateri z izrazom punitivnost označujejo trend stopnjevanja oziroma zaostrovanja formalnega (institucionalnega) kaznovanja in nadzovanja tistih, ki storijo kazenske delikte (Garland, 2001; Green, 2009; King in Maruna, 2006). V kriminalitetni in kaznovalni politiki demokratičnih držav naj bi prevladala ocena, da sta za kriminaliteto primarno »krivi« premalo stroga kazenska zakonodaja in nerazumljivo blaga kaznovalna politika sodišč. Na tej predpostavki se skušajo države upirati kriminaliteti predvsem z učinkovitejšo represijo – strožimi policijskimi prijemi, obsežnejšim nadziranjem in ne nazadnje s strožjim kaznovanjem, po možnosti zavitim v embalažo »vladavine prava«. Z aktualno socialno-ekonomsko krizo (s stopnjevanjem krize kapitalističnega družbenoekonomskega sistema) se ti trendi v demokratičnih državah vedno bolj stopnjujejo.

¹ Benjamin Flander je doktor pravnih znanosti, docent za teorijo prava in države na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: benjamin.flander@fvv.uni-mb.si.

² Gorazd Meško je doktor znanosti, redni profesor za kriminologijo, dekan Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si.

Punitivnost ima predanega tovariša v kaznovalnem populizmu (angl. *penal populism*). V množici različnih opredelitev tega pojava je treba razločiti zlasti dve. V ožjem pomenu naj bi ta besedna zveza označevala situacije, v katerih politični akterji dejansko ali dozdevno kaznovalno nastrojenost javnosti oziroma volilnega telesa namerno izkoriščajo ali zlorabljajo za svoj politični dobiček (Dzur, 2010; Green, 2009). V tem pomenu naj bi izraz kaznovalni populizem zajemal situacije, ko nosilci politične moči z izvajanjem »reform« kazenskega pravosodja – slednje običajno temeljijo na zaostrovanju kaznovalnih sankcij, policijske represije ipd. – za svoj politični profit izrabljajo naraščajočo ontološko in socialno negotovost tistih, ki bi utegnili biti njihovi volivci. Roberts et al. (2003) ugotavljajo, da ima kaznovalni populizem svoje korenine v ZDA. V tej državi sta se v šestdesetih letih prejšnjega stoletja kriminal in politika njegovega zatiranja prebila med pomembne teme političnega govora. Politiki so svoje volivce začeli nagovarjati s stališčem, da mora biti kaznovanje storilcev kaznivih dejanj in prekrškov strogo (*»though on crime«*), ker naj bi strogo kaznovanje na potencialne storilce delovalo tudi preventivno.

Tovrstna praksa se je v ZDA in tudi v drugih zahodnih demokratičnih državah še zlasti razmahnila v devetdesetih letih, ko so začele v kaznovalno politiko in zakonodajo v teh državah vdirati ideje, ki so se vidno distancirale od splošno uveljavljenih (humanističnih) načel in omejitev kaznovanja. Serijski umori, nasilna kazniva dejanja, kazniva dejanja storilcev povratnikov, pedofilija, umori mladoletnih storilcev, kazniva dejanja pogojno izpuščenih iz zapora in tako naprej – priročen odgovor političnih akterjev na takšne in podobne primere kriminalitete je bilo zaostrovanje kaznovanja oziroma uvajanje kaznovalnih sankcij (*»three strikes«* zakonodaja, kaznovalna politika »ničelne tolerance« ipd.), ki so očitno nasprotovale uveljavljenim pravnim in etičnim načelom kaznovanja. Skrivnost »uspeha« prevladujočega pristopa k oblikovanju kaznovalne politike in zakonodaje, ki je oprta na »punitivnost« in »penalni populizem«, je po mnenju Roberts et al. (2003) v tem, da daje enostaven političen odgovor na kompleksne družbene probleme. Če zapisano še malce zaostriamo: dodana vrednost stopnjevanja punitivnosti in njenega tovariša, kaznovalnega populizma je predvsem v tem, da se družbeni problemi individualizirajo, kompleksna mreža družbenih določevalcev problematičnih pojavov na čelu s kriminalom pa ostaja nedotaknjena (Kanduč, 1996). V postmodernej družbi na krilih »vladavine zakona in reda« dobri stari *»Rechtstaat«* čedalje bolj postaja neoliberalna izpeljanka *»Strafstaat«*.

V širšem pomenu kaznovalni populizem nekateri opredeljujejo kot proizvod globljih premikov v teoriji in praksi delovanja sodobne kaznovalne oblasti. Kaznovalni populizem naj bi bil v tem pomenu simptom družbenih in kulturnih sprememb, ki se pojavijo v sedemdesetih letih, v zadnjem času pa

so zajele večji del moderne družbe. V širšem pomenu naj bi torej izraz kaznovalni populizem označeval tendenco po zaostrovanju kaznovanja in nadzorovanja v zahodnih družbah in tudi v družbah in državah v »tranziciji«, ki si prizadevajo prevzeti njihove koncepte in vrednote.

Dzur (2010) med dejavniki in spodbujevalci kaznovalnega populizma izpostavi padeč javnega zaupanja v politike in druge javne funkcionarje in tudi v strokovnjake, ki pri oblikovanju kaznovalne politike in zakonodaje sodelujejo kot svetovalci. V številnih državah obstaja v procesu oblikovanja kaznovalne politike sodelovanje med vladami oziroma državnimi oblastjo na eni ter posamezniki, skupinami in organizacijami (*think tanks*), ki naj bi zastopale »glas ljudstva«, na drugi strani, vpliv kriminologov in drugih verodostojnih strokovnjakov s področja kazenskega pravosodja pa naj bi bistveno upadel (Pratt, 2007). Za kaznovalni populizem je med drugim značilno poenostavljeno zatiranje obstoja pozitivne korelacije med učinkovitim kaznovanjem in strogostjo kaznovalnih sankcij, s čim višjimi globami in čim daljšimi zapornimi kaznimi, po možnosti tudi za manjše in manj nevarne kazenske delikte. V državah, ki so okužene s penalnim populizmom, v reformah kazenskega pravosodja praviloma ni zadržanosti in refleksije pri določanju kaznovalnih sankcij, rehabilitacijskih programov za zapornike, uvajanja alternativnih kaznovalnih sankcij ipd., temveč predvsem sporočilo državljanom, volivcem, obsojencem in potencialnim storilcem kaznivih dejanj, da je njihova kaznovalna politika in zakonodaja *»though on crime«* stroga in nepopustljiva.³ Za kaznovalni populizem je značilen ekspresiven, emocionalen in iracionalen pristop k oblikovanju kaznovalne politike, nekakšna zrcalna podoba (*»mirror image«*) formalnega, racionalnega, administrativnega in rutinskega uradniškega pristopa h kaznovanju, ki ga posebej *mainstream* v kriminološki in penološki stroki (Freiberg, 2001).

Kriminologi in penologi, ki preučujejo kaznovalni populizem, med značilnostmi in dejavniki tega pojava izpostavljajo zlasti naslednje: (1) zaostrovanje kaznovalnih sankcij ob sklicevanju na »grešne kozle«: morilce, posiljevalce, pedofile, povratnike, tajkune; (2) »boj proti kriminalu«, zlasti »organizirani«

³ Dzur (2010) poudarja, da kaže vero – iskreno ali manipulativno – v učinkovitost »strogega« kaznovanja razumeti v luči neuspeha dveh osrednjih reformnih politik na področju kazenskega pravosodja – politike uvajanja rehabilitacijskih programov in politike *»just deserts«* (obe naj bi nastali v kabinetih kriminologov in penologov na uglednih univerzah). Priseganje na »strogo« kaznovanje, naj si bo iskreno ali s figo v žepu, naj bi imelo tudi pomembno simbolno razsežnost: v času nestalne, tekoče, kaotične moderne ostro in nepopustljivo kaznovanje zločincev in drugih prestopnikov ustvarja videz prizadevanja za vzpostavitev večje družbene gotovosti, varnosti in reda (Tyler, Robert in Boeckmann, 1997).

ranemu« s »strožjim sankcioniranjem«, je ključni označevalec populistične politične domišljije in obvezen predvolilni slogan njenih agentov; (3) ključne koordinate kaznovalne politike (ali vsaj predlogov zanjo) so postali slogani, kot so »*three strikes and you are out*«, »*short, shock, and sharp*«, »*zero tolerance*«, »*life means life*« itn.; (4) medijsko spodbujanje populističnih kaznovalno-političnih idej (ob očitnem manipuliranju z javnim mnenjem); (5) kontinuirano naraščanje zaprte populacije (hiperinkarceracija), kljub dejstvu, da obseg (hujših oblik) kriminalitete ne narašča; (6) opuščanje rehabilitacijskih in resocializacijskih programov in (7) recidivizem. Naštetim atributom penalnega populizma velja dodati vsaj še stopnjevanje kriminalizacije (tj. konstantno širjenje nabora kazenskih deliktov), ekstenzivno prekvalifikacijo prekrškov (tj. blažje oblike kazenskih deliktov) v kazniva dejanja (tj. v hujšo obliko kaznivih ravnanj) in reforme kazenske procesne in policijske zakonodaje v imenu »varnosti« in »učinkovitega pregona«.

Simptomi naraščajoče punitivnosti in kaznovalnega populizma so se v demokratičnih državah, še posebej anglosaksonskih, v zadnjih desetletjih izrazito namnožili, kljub temu da kriminaliteta v povprečju ni naraščala. Analize gibanja kriminalitete kažejo, da je stopnja kriminalitete v ZDA, Veliki Britaniji, Kanadi, Avstraliji in Novi Zelandiji konstantno naraščala od šestdesetih let naprej, da se je v osemdesetih ta trend stopnjeval, od devetdesetih let dalje pa se je obseg kriminala umirjal oziroma celo nekoliko upadal (Roberts et al., 2003). Čeprav se obseg kriminalitete torej na splošno ni povečeval (vsaj ne bistveno), je za jurisdikcije omenjenih držav značilno tudi to, da spadajo med tiste z največjim deležem zaprte populacije. Najbolj se je delež zaprte populacije povečeval v ZDA (ta država je, kot se zdi, v tem pogledu »zglede« za vse ostale), kjer se je število zapornikov v obdobju 1975–2004 povečalo za 320 %, tj. s 170 na več kot 700 zaprtih na 100.000 prebivalcev. Dokaj podoben (čeprav manj izrazit) trend opazimo tudi v Evropi. V zadnjih dveh desetletjih je število zaprtih na 100.000 prebivalcev najbolj naraslo v Rusiji (na nekaj manj kot 600) in v baltskih državah (v Estoniji in Latviji na skoraj 350, v Litvi pa na dobrih 230). Sledijo države vzhodne Evrope (število zaprtih se v teh državah giblje med 150 in 200 na 100.000 prebivalcev), države »Stare Evrope« (na Nizozemskem, na primer, se je število zapornikov zadnjih dveh desetletij in pol povečalo za šestkrat, z 20 na 130 zaprtih na 100.000 prebivalcev, v Španiji za trikrat, s 40 na 140 zaprtih itn.), medtem ko se z najnižjim deležem zaprte populacije še naprej lahko pohvalijo v Skandinaviji.⁴ Za vse omenjene regije

(z izjemo Skandinavije in redkih izjem med državami »Stare Evrope«, ki imajo relativno nizko stopnjo zaprte populacije) velja, da se je število zaprtih povečevalo, kljub temu da stopnja kriminalitete v povprečju ni naraščala.

V zadnjih desetletjih so bili v imenu »zakona in reda« sistemi kazenskega pravosodja povsod po svetu izpostavljeni obsežnim preobrazbam predvsem zato, da bi zagotovili večjo varnost in bolj učinkovit pregon storilcev kazenskih deliktov. Za večino teh reform velja, da sta bila njihova najmanjša skupna imenovalca kaznovalni populizem in zaostrovanje kaznovalnih sankcij. V prispevku bomo poskušali ugotoviti, v kateri obliki, vsebini in v kolikšnem obsegu se (če sploh) stopnjevanje punitivnosti in kaznovalni populizem pojavljata v Sloveniji. Hipoteza, da sta oba pojava v Sloveniji v zadnjem desetletju v porastu, bo testirana z naslednjimi kazalci: (1) spremembe kazenske in prekrškovne zakonodaje (zlasti v segmentu kaznovalnih sankcij) v obdobju 1995–2012; (2) dinamika zaprte populacije v obdobju 1997–2012; (3) stališča javnosti do kaznovanja v obdobju 1986–2012; (4) stališča politikov in strokovnjakov v razpravi o predlogu za uvedbo kazni dosmrtnega zopora in (5) medijsko prikazovanje kaznovalne problematike.⁵ Študijo bomo sklenili z oceno stanja, tj. oceno stopnje punitivnosti in vloge populizma pri oblikovanju kaznovalne politike in zakonodaje v Sloveniji.

2 Punitivnost in kaznovalni trendi v Sloveniji

Splošno lahko ugotovimo, da sta doktrina »zakona in reda« in z njo povezan trend zaostrovanja kaznovalnih sankcij v zadnjem času kontinuirano prisotna tudi v Sloveniji. Simptomi vedno večje punitivnosti so se (tudi) pri nas že dodobra namnožili in prav nič ne vliva upanja, da se utegnejo v kratkem umiriti. V Sloveniji je v zadnjem desetletju zaupanje ljudi v javne institucije in javne funkcionarje zelo šibko⁶, povečala se je brezposelnost, socialna varnost prebivalstva se je znižala in

padati. Trend zmanjševanja števila zaprtih oseb se je nadaljeval tudi v osemdesetih letih, ko so bile ostale skandinavske države soočene s porastom zaprte populacije, ob koncu devetdesetih pa je dosegel povprečno vrednost nordijskih držav.

⁴ V desetletjih po drugi svetovni vojni se je število zaprtih na Danskem, Norveškem in Švedskem ves čas gibalo med 40 in 60. Drugače je bilo na Finskem. V tej državi je bilo v petdesetih letih prejšnjega stoletja zaprtih skoraj 200 ljudi na 100.000 prebivalcev. Med evropskimi državami z najvišjim deležem zaprtih je ta država vztrajala do začetka sedemdesetih let, ko je ta delež začel strmo

⁵ Prvo celovitejšo analizo punitivnosti in kaznovalnih trendov v Sloveniji smo opravili leta 2010 (Flander in Meško, 2011). Skladno s cilji pričujoče študije smo kazalce punitivnosti nadgradili, podrobneje smo se osredotočili na indikacije pojava kaznovalnega populizma, analizo pa smo pri posameznih kazalcih razširili tudi na leti 2011–2012, tj. na obdobje, ki v prvotni študiji (še) ni bilo zajeto.

⁶ V zadnjih letih je delež nezadovoljnih z demokracijo v Sloveniji konstantno visok (do 85 %), kar kaže na izpraznjenost odnosa med politično elito in institucionalnim sistemom na eni in državljanji na drugi strani (Center za raziskovanje javnega mnenja, 2013).

vedno več ljudi živi pod pragom revščine.⁷ V tem času pa so se v slovenskem pravnem redu kaznovalne sankcije kontinuirano razmnoževale, zviševale in zaostrovale. V imenu varnosti (vrednote vseh vrednot) in učinkovitosti policijskih, tožilskih in sodnih postopkov so se sprejemali predpisi, ki stopnjujejo posege v zasebnost, prostost in integriteto, uvajali oziroma krepili omejevalni ukrepi, razširjali sezname kaznivih ravnanj, uvajali sezname storilcev kaznivih dejanj in nove (tako imenovane alternativne) oblike kazenskih sankcij, število obsojenih in zaprtih ljudi se je povečevalo in tako naprej. Uzakonitev dosmrtnega zapora v novem Kazenskem zakoniku, ki je začel veljati novembra leta 2008, je bila, kot se zdi, zgolj »jagoda na torti«⁸ vpeljave pravnopolitične doktrine »zakona in reda«⁹ in stopnjevanja punitivnosti »na sončni strani Alp«.

2.1 Spremembe kazenske in prekrškovne zakonodaje (1989–2012)

a) Kazenska zakonodaja

Pred osamosvojitvijo, tj. v socialistični Sloveniji, je kazenska zakonodaja kot najstrožje kazni določala 20 let zapora, kot izjemno možnost pa je predvidevala tudi smrtno kazni. To je Slovenija ukinila z ustavnimi spremembami leta 1989⁸, dve leti pred osamosvojitvijo. Ustava samostojne, neodvisne in demokratične Slovenije je leta 1991 v 17. členu določila, da je življenje nedotakljivo, in da je smrtna kazni prepovedana. Kazenski zakonik Republike Slovenije (KZ, 1994), ki je začel veljati leta 1995, je kot najstrožje kazni ohranil 20 let zapora. Trend omejevanja kazenskih sankcij se je začel obračati leta 1999, ko je Zakon o spremembah in dopolnitvah kazenskega zakonika Republike Slovenije (KZ-A, 1999) kljub javnemu nasprotovanju večine penologov in (kazensko)pravnih strokovnjakov kot najstrožje kazni uvedel 30 let zapora.⁹

⁷ Stopnja registrirane brezposelnosti je bila decembra 2008 7,0 %, decembra 2012 pa že 13,0 %. Še bolj zaskrbljujoč pa je podatek o porastu stopnje registrirane dolgotrajne brezposelnosti (med dolgotrajno brezposelne osebe spadajo registrirane brezposelne osebe, ki več kot eno leto niso našle zaposlitve). Od začetka leta 2011 do decembra 2012 je stopnja dolgotrajno brezposelnih oseb porasla za dve odstotni točki (s 3,9 % na 5,9 %). Stopnja tveganja revščine je bila v Sloveniji v obdobju 2005–2010 okoli 12 %, leta 2011 pa je po Raziskovanju o dohodkih in življenjskih pogojih (SILC), ki ga izvaja Statistični urad Republike Slovenije, pod pragom revščine živelo že 13,6 % prebivalcev. Tudi v pogledu dohodkovne neenakosti je Slovenija ena od vodilnih držav Evropske unije (Statistični urad Republike Slovenije, 2013a, 2013b).

⁸ V Sloveniji je bila smrtna kazni zadnjič izvršena leta 1957.

⁹ Bavcon (2007) v zvezi s tem poudarja, da je slovensko politično srenjo že takrat bolj kot stroka prepričal argument, da strožje kazni odvrtačajo storilce kaznivih dejanj, in da strožje kazenske sankcije od nas zahteva Evropa.

Osem let pozneje, leta 2007, se je med sojenjem obdolžencu za večkratni umor v javnosti pojavilo stališče, da je treba v slovenskem pravnem redu zaostriiti najstrožje zagrožene kazni. Del politike in pravne stroke (tisti del, ki ga v tradicionalni optiki lahko označimo kot »desnega«¹⁰ oziroma »konservativnega«) je ocenil, da je treba kot sankcijo za najhujša kazniva dejanja uzakoniti kazni dosmrtnega zapora. V osnutku novega Kazenskega zakonika, ki ga je Ministrstvo za pravosodje objavilo oktobra 2007, je bila za najhujša kazniva dejanja (genocid, hudodelstvo zoper človeštvo itn. ter za dve ali več dejanj naklepnega umora) predvidena kazni dosmrtnega zapora. »Desna«¹⁰ večina v Državnem zboru je nov Kazenski zakonik (KZ-1, 2008) sprejela in ga kljub ostremu nasprotovanju večine kriminologov in (kazensko)pravnih strokovnjakov po preglasovanju odločilnega veta Državnega sveta potrdila na seji dne 20. maja 2008. Veljati je začel 1. novembra 2008.

V primerjavi s prejšnjim Kazenskim zakonikom (KZ, 1994) predpisuje novi Kazenski zakonik (KZ-1, 2008) strožje sankcije za nekatere posege v zasebnost (npr. neupravičeno prisluškovanje in zvočno snemanje, neupravičeno snemanje, kršitev tajnosti občil, kršitev nedotakljivosti stanovanja, zloraba osebnih podatkov itd.), kadar jih z zlorabo uradnega položaja ali uradnih pravic stori uradna oseba. KZ-1 (2008) določa višjo zaporno kazni pri nekaterih kaznivih dejanjih zoper spolno nedotakljivost in pri nekaterih kaznivih dejanjih zoper človekovo zdravje (na primer pri proizvodnji in prometu škodljivih sredstev za zdravljenje). Strožje je po novem kaznovano tudi omogočanje uživanja prepovedanih drog, saj je KZ (1994) za tovrstno kaznivo dejanje predpisal zaporno kazni od treh mesecev do petih let, KZ-1 (2008) pa določa zaporno kazni od šestih mesecev do osmih let.

KZ-1 (2008) je novo inkriminal nasilje v družini. Za to kaznivo dejanje je zagrožena zaporna kazni od petih let, medtem ko za zanemarjanje otroka in surovo ravnanje predpisuje daljšo zaporno kazni kot KZ (1994). Pri kaznivih dejanjih zoper uradno dolžnost in javna pooblastila KZ-1 (2008) za osnovno kaznivo dejanje jemanja podkupnine predpisuje zaporno kazni od enega do osmih let (poleg zaporne predpisuje tudi denarno kazni), medtem ko je KZ (1994) določal »zgolj«¹⁰ kazni zapora v razponu od enega do petih let.¹⁰ Pri kaznivih dejanjih zoper pravosodje KZ-1 (2008) predpisuje višjo zaporno kazni za krivo izpovedbo. V KZ-1 (2008) so zagrožene strožje sankcije tudi pri nekaterih kaznivih dejanjih zoper javni red in mir, npr. za hudodelsko združenje, za posamezne kvalificirane oblike preprečitve uradnega dejanja uradni osebi, napad na uradno osebo, ko opravlja naloge varnosti,

¹⁰ Tudi kvalificirani obliki tega kaznivega dejanja sta v KZ-1 (2008) sankcionirani strožje. Enako velja tudi za kaznivo dejanje dajanja podkupnine.

sodelovanje v skupini, ki prepreči uradni osebi uradno dejanje, nedovoljeno proizvodnjo in promet orožja ali eksploziva, prepovedano prehajanje meje ali ozemlja države ter zlorabo znamenj za pomoč in nevarnost. Pri kaznivih dejanjih zoper splošno varnost ljudi in premoženja je v KZ-1 (2008) strožje sankcionirano kaznivo dejanje povzročitve splošne nevarnosti.¹¹ KZ-1 (2008) predpisuje strožje sankcije tudi za nekatera kazniva dejanja zoper okolje, prostor in naravne dobrine, npr. za obremenjevanje in uničevanje okolja ter za mučenje živali.

Z reformo kazenskega prava se je občutno povečal nabor kaznivih dejanj. KZ-1 (2008) je kot nova kazniva dejanja (KZ, 1994, jih eksplicitno ne določa) inkriminiral šikaniranje na delovnem mestu in zaposlovanje na črno, zlorabo monopolnega položaja, goljufijo na škodo evropskih skupnosti, uporabo ponarejene bančne, kreditne ali druge kartice, mučenje, ogrožanje okolja s hrupom ali svetlobo, onesnaževanje morja in voda z ladij, nezakonito ravnanje z zaščitnimi živalmi in rastlinami in predrzno vožnjo v cestnem prometu. Ob tem velja pripomniti, da je KZ-1 (2008) nekatera ravnanja, ki so bila prej opredeljena kot prekrški, prekvalificiral v kazniva dejanja. Posledično so se za ta ravnanja zaostrile tudi sankcije. Ob tem je KZ-1 (2008) uvedel tudi novo alternativno kazensko sankcijo – hišni zapor¹², možnost prestajanja kazni na prostosti z delom v korist dobroteljskih organizacij ali lokalne skupnosti pa je razširil na izrečene zaporne kazni do enega leta¹³.

Leta 2011 je novela Kazenskega zakonika (Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika [KZ-1B], 2011) uvedla nekatera nova kazniva dejanja s področja gospodarske kriminalitete (npr. lažni stečaj, preslepitev pri pridobitvi in uporabi posojil ali ugodnosti, zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti, davčne zatajitve ipd.), oškodovanca javnih financ (oškodovanje javnih sredstev), nasilja nad otroki (tako imenovani »grooming« oziroma pridobivanje oseb, mlajših od štirinajstih let, za spolne namene) ter s področja varnosti v cestnem prometu, kjer je zakonodajalec želel zagotoviti pravno podlago za kaznovanje najhujših kršitev cestnih predpisov ne glede na obliko krivde (Vlada Republike Slovenije, 2011a). Spremembe materialne kazenske zakonodaje konec leta 2011 so bile verjetno najbolj obsežen poseg v slovensko kaznovalno pravo od osamosvojitve dalje. Njihov skupen imenovalac so predvsem prizadevanje za hitrejšo in učinkovitejšo sojenje v kazenskih zadevah, učinkovitejši boj

proti gospodarski kriminaliteti¹⁴ v luči gospodarske krize in večja varnost cestnega prometa, predvsem zaradi odmevnih primerov prometnih nesreč s hudimi posledicami za udeležence nesreč (V prometni nesreči trije mladi mrtvi, 2009).

Spremembe so se zgodile tudi v kazenskem procesnem pravu. Novela Zakona o kazenskem postopku, ki je začela veljati leta 2003 (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku [ZKP-E], 2003), je bistveno predrugačila zakonsko ureditev policijskega zaslišanja. Novela je v slovensko ureditev predkazenskega postopka vpeljala razvpito ameriško »mirando«. Od uveljavitve novele dalje lahko osumljenca storitve kaznivega dejanja ob navzočnosti zagovornika poleg preiskovalnega sodnika formalno zaslišuje tudi policija. O zaslišanju se sestavi zapisnik, pri čemer se ta zapisnik pod določenimi pogoji lahko uporabi kot dokaz v kazenskem postopku. Če obdolženec ni bil poučen o svoji pravici do zagovornika in drugih pravicah ali če dani pouk in izjava obdolženca glede pravice do zagovornika nista zapisana v zapisnik, sodišče ne sme opreti svoje odločbe na obdolženčevo izpovedbo.

Z novelo zakona o kazenskem postopku, ki je začela veljati v letu 2012 (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku [ZKP-K], 2011), je zakonodajalec želel pospešiti potek kazenskih postopkov in doseči njihovo večjo učinkovitost z ukrepi za zagotovitev bolj ekonomičnega poteka glavne obravnave.¹⁵ Reforma temelji na treh novih institutih, ki jih slovensko kazensko procesno pravo doslej ni poznalo: na sporazumu z državnim tožilcem o priznanju krivde, predobravnavnem naroku in naroku za izrekanje kazenske sankcije, ki lahko nadomesti glavno obravnavo. V slovenski kazenski postopek je bila tako uvedena nova faza postopka, v kateri se lahko obdolženec še pred razpisom glavne obravnave opredeli do obtožnega akta, od njegove izjave o lastni krivdi pa je potem odvisno, ali bo sodišče odločalo v poenostavljenem postopku (brez glavne obravnave) ali pa na glavni obravnavi. Bralec se bo gotovo vprašal, kaj ima novela ZKP-E (2003) opraviti s penalnim populizmom. Čeprav neposredne povezave med obojimi najbrž ni, velja opozoriti, da je novela ZKP-E (2003) z vpeljavo formalnega policijskega zaslišanja in »mirande« pri policijskem zaslišanju kazensko procesnopravno ureditev v Sloveniji od poudarjeno garantistične ureditve predkazenskega postopka izraziteje pomaknila v smer utilitarnosti in učinkovitosti pregona (Čibej, 2005). Dejstvo, da

¹¹ To velja tako za osnovno kot tudi kvalificirane oblike.

¹² Hišni zapor lahko nadomesti zaporno kazen do šestih mesecev, o čemer sodišče odloči s posebnim sklepom (3. odstavek 86. člena KZ-1, 2008).

¹³ KZ (1994) je takšno sankcijo predvideval za izrečene kazni zapora do treh mesecev.

¹⁴ V javnosti se je za paket zakonov s tega področja pogosto uporabljal kar izraz »protitajkunska zakonodaja«. Po vetu na vseh pet zakonov v Državnem svetu so te s potrebno absolutno večino potrdili poslanci v odhajanju (Protitajkunska zakonodaja bo stopila v veljavo, 2011).

¹⁵ Glej odgovor Vlade Republike Slovenije na zahtevo Državnega sveta, da Državni zbor ponovno odloča o noveli ZKP-K (Vlada Republike Slovenije, 2011b).

kazenska procesna zakonodaja in sodna praksa v zadnjih desetletjih (z instituti, kot je »miranda«) stopnjujeta nadzor nad tradicionalnimi policijskimi oziroma preiskovalnimi postopki, je gotovo dobra stvar. Vendar je treba pri tem opozoriti, da spremembe v zakonodaji in sodni praksi s tem obremenjuje ali nehoti policijo potiskajo k širši uporabi prikritih taktik in metod preiskovanja, ki se – uspešneje kot klasična pooblastila policije – izmikajo učinkovitemu sodnemu nadzoru. Stanje je paradoksalno: »liberalen« pristop zakonodajalca in sodne veje oblasti, ki naj bi brzdal policijsko represijo, je prispeval k uveljavitvi (in širši uporabi) taktik in metod preiskovanja, ki na dolgi rok pomenijo (naj)intenzivnejše posege v človekovo integriteto (Klemenčič, 2008). Opraviti imamo s trendom, ki v širšem smislu pomeni povečevanje punitivnosti.

Pomembne spremembe kazenskega prava je vsaj posredno prinesel tudi sprejem Zakona o odvzemu premoženja nezakonitega izvora (ZOPNI, 2011). Njegov temeljni namen je ugotavljanje narave in izvora premoženja, preprečevanje razpolaganja s premoženjem nezakonitega izvora in preprečevanje oziroma omejevanje možnosti za ustvarjanje dobička z nezakonito dejavnostjo. Pri tem gre za ureditev posebnega postopka (finančna preiskava) za odvzem premoženja nezakonitega izvora, ki je s kazenskim postopkom povezan le posredno. Postopek je pravzaprav pravdni postopek, ki ga s tožbo zoper lastnika oziroma imetnika premoženja vložijo državni tožilec Specializiranega državnega tožilstva Republike Slovenije. Poteka pred civilnim sodiščem, pri čemer velja obrnjeno dokazno breme – tisti, za katerega obstajajo razlogi za sum, da je premoženje pridobil nezakonito, mora dokazati, da je bilo pridobljeno iz njegovih zakonitih dohodkov oziroma na zakonit način. Tudi ta poseg v kazensko zakonodajo je dvignil precej prahu v stroki in politiki. Nekateri strokovnjaki so menili, da gre za reforme, ki bodo omogočale večjo učinkovitost pregona na račun ukinitja procesnih jamstev v slovenskem pravnem redu.

b) Prekrškovna zakonodaja

Trend stopnjevanja punitivnosti se v Sloveniji izrazito kaže tudi pri spremembah v prekrškovnem pravu. Najbolj drastično so se globe povišale za prekrške v cestnem prometu za prekoračeno hitrost v naselju ali izven njega ter za vožnjo pod vplivom alkohola (od leta 1998 dalje so se globe konstantno zviševale, pri čemer je bilo najbolj občutno zvišanje v letih 2010 in 2012).¹⁶ Zgolj za primerjavo: globa za prekoračitev hitrosti v naselju nad 30 km/h, ki je leta 1998 znašala 200 EUR,

se je zvišala za petkrat, tj. na 1.000 EUR). Nekoliko manjše je bilo zvišanje globe za prekoračitev hitrosti nad 30 km/h izven naselja: globa, ki je leta 1998 znašala 160 EUR, se je leta 2010 zvišala na 300 EUR, leta 2012 pa se je nato znižala na 250 EUR. Podoben trend je razviden tudi pri prekrških za vožnjo pod vplivom alkohola. Globa za voznike, ki imajo v krvi minimalno količino alkohola na kilogram krvi v organizmu (do 0,50 grama), se je s 100 EUR (1998) zvišala na 300 EUR (2012). Za voznike, ki imajo v krvi od 0,51 do 1,10 grama alkohola na kilogram krvi v organizmu, se je globa s 150 EUR (1998) zvišala na 900 EUR (2012), za voznike, ki imajo v krvi več kot 1,10 grama alkohola na kilogram krvi v organizmu, pa s slabih 400 EUR (1998) na 1.200 EUR (2012).¹⁷

Pokazatelj povečevanja punitivnosti (v imenu »svetlih ciljev«) je bila tudi uvedba obveznega pridržanja v primeru alkoholiziranosti z novelo ZVCP-1E (2008). Ta se je *ex lege* odredila zoper voznika, pri katerem je prisotnost alkohola preseгла 1,10 grama na kilogram krvi oziroma 0,80 grama na kilogram krvi, ko gre za voznika začetnika, pod določenimi pogoji pa tudi ob zavrnitvi preizkusa testa alkoholiziranosti. Ukrep je smel trajati od 6 do 12 ur, upoštevajoč ravnanje voznika v času pridržanja ter ugotovljene količine alkohola. Zakonodajalec je leta 2010 z ZPrCP (2010) to ureditev omilil z načelom sorazmernosti, tj. z možnostjo odstopa od pridržanja, če se voznik lahko iz prometa izloči na drug način. Posledice vpeljave tega načela so zelo hitro pokazale, saj je policija v svojem letnem poročilu za 2011 zapisala, da se je zmanjšalo število pridržanih voznikov v primerjavi z letom prej, in sicer za 19,4 % (Policija, 2012).

Pomembni reformi na področju prekrškov sta bili leta 2006 z uveljavitvijo Zakona o občinskem redarstvu (ZORed, 2006) in novega Zakona o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1, 2006). Čeprav so bile spremembe, ki sta jih prinesla ta dva zakona, po mnenju večine strokovnjakov korak v pravo smer, velja opozoriti, da na splošno zamisel o ustanovitvi »lokalne policije« znatno navdihuje teorija razbitih oken¹⁸. Komentar Zakona o občinskem redarstvu (Lavtar in Kečanović, 2007) se sklicuje na paradigmo pri zagotavljanju varnosti, ki se opira na ugotovitve ameriškega psihologa Maslowa in njegovo linearno lestvico človekovih potreb (potreba po varnosti je na tej lestvici na drugem mestu). Identično utemeljitev zakonodajnih

¹⁶ Zakon o varnosti cestnega prometa (ZVCP, 1998), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o varnosti cestnega prometa (ZVCP-1, 2004, 2008), Zakon o pravilih cestnega prometa (ZPrCP, 2010) in Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o pravilih cestnega prometa (ZPrCP-A, 2012).

¹⁷ Leta 2004 so bile kot sankcija za prekrške v cestnem prometu uvedene tudi kazenske točke (primerjava med njimi in globami pokaže dokaj podoben trend). Omeniti velja tudi to, da sta novi zakon o varnosti cestnega prometa iz leta 2004 poleg globe predvideli tudi prepoved vožnje motornega vozila (ZVCP-1, 2004, 2008).

¹⁸ »Broken windows theory« sta leta 1982 »patentirala« James Q. Wilson in George L. Kelling. V novejši kriminološki literaturi so ukrepi, ki se utemeljujejo na tej teoriji, prepoznani kot dejavniki stopnjevanja punitivnosti.

sprememb je mogoče najti tudi v komentarju novega Zakona o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1) (Jarc in Nunič, 2007). Ta predpis je (skupaj s komentarjem) strokovna javnost kritizirala zaradi nekaterih neposrečenih rešitev in formulacij, ki so v imenu varnosti in javne morale nesorazmerno okrepile formalni družbeni nadzor (Flander in Zupan, 2007).

Čeprav je Zakon o prekrških (ZP-1, 2003), ki se je začel uporabljati leta 2005, kot sankcijo za prekrške odpravil kazni zaporu do 30 dni, prostostnih sankcij za prekrške ni ukinil. Posledica uvedbe instituta uklonilnega zavora (gre za institut, ki naj bi storilca prekrška prisilil k plačilu globe, pri čemer storilec po prenehanju uklonilnega zavora še vedno dolguje globo, ki mu je bila izrečena) je bila izrazito povečanje števila oseb, ki so zaprte zaradi prekrškov. Nekateri kriminologi in pravni teoretiki so do tega instituta kritični; po njihovi oceni je bil z njim v slovenski pravni red uveden dolžniški zapor, ki ga Evropska konvencija o človekovih pravicah izrecno prepoveduje. Zakonodajalec je ta institut kljub kritikam civilne družbe (zaradi njegove »učinkovitosti« pri izterjavi glob) v zakonu ohranil.¹⁹

2.2 Inkarceracija

Primerjava gibanja števila zaprtih oseb v obdobju 2002–2012 pokaže, da je bilo dnevno povprečje števila zaprtih v letih od 2002 do 2005 dokaj konstantno (med 1.137 in 1.147). Sledilo je obdobje (2006–2009) strmega naraščanja zaprte populacije, saj se je dnevno povprečje števila zaprtih s 1.268 (2006) zvišalo na 1.416 (2009). Nato se je do leta 2011 dnevno povprečje števila zaprtih zmanjšalo na 1.337, v letu 2012 pa je ponovno naraslo, in sicer na rekordnih 1.418 (v primerjavi z letom 2011 se je dnevno povprečje števila zaprtih oseb v zavodih za prestajanje kazni zaporu povečalo za 6,05 %). Skupno število zaprtih oseb se je leta 2012 v primerjavi s prejšnjim letom povečalo za 2,7 %, število novo sprejetih oseb v zavodih za prestajanje zaporne kazni pa za 1,6 % (63 oseb). Med letom 2003, ko je bilo zaprtih oseb najmanj v zadnjih desetih letih, in letom 2012, se je dnevno povprečje števila zaprtih povečalo za 298 oseb (26,60 %). Leta 2012 je bilo v Sloveniji zaprtih 69 oseb na 100.000 prebivalcev (Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij, 2013).²⁰

Med zaprtimi na dan 1. 1. 2012 jih je 67,43 % prestajalo kazni v zaprtem režimu, 22,48 % jih je bilo nameščenih v polodprti režim in 10,10 % v odprti režim. V prostore s strožjim režimom je bilo v letu 2012 nameščenih 94 obsojencev (4,4

%), kar je za 0,5 % več kot v letu poprej. Alternativno prestopanje kazni se je leta 2012 v primerjavi s prejšnjim letom nekoliko povečalo. Na dan 1. 1. 2012 je tako imenovano vikend kazni (*leisure imprisonment*) prestajalo 16 obsojencev, 31. 12. 2012 pa 39 obsojencev. Vseh obsojencev, ki so v letu 2012 prestajali vikend kazni, je bilo 86. Osmim obsojencem je pristojno sodišče odobrilo hišni zapor. Na nadomestno kazni dela v splošno korist je bilo napotenih 11 obsojencev (*ibid.*).

Dokaj podoben trend kot pri zaprti populaciji opazimo pri gibanju povprečnega števila obsojencev. V letih od 2002 do 2005 je bilo povprečno število obsojencev bolj ali manj konstantno (med 768 in 780), leta 2006 pa je začelo strmo naraščati. Leta 2009 je bilo povprečno število obsojencev 1.010, v naslednjih dveh letih je nekoliko upadlo, leta 2012 pa je spet naraslo na rekordnih 1.042. Skupno število obsojencev se je leta 2012 v primerjavi s prejšnjim letom povečalo za 218 (11,4 %). Število mladoletnih obsojencev je ostalo enako (5). V zadnjih desetih letih se je povprečno število obsojencev povečalo za 274 (26,29 %) (*ibid.*).²¹

Drugačen razvoj opazimo pri gibanju povprečnega števila pripornikov in uklonilno zaprtih oseb. Najnižje povprečno število pripornikov je bilo leta 2003 (267), v obdobju 2004–2007 je poskočilo na 342, leta 2008 se je zmanjšalo na 308, v naslednjih dveh letih pa je spet naraslo na 354 oziroma 352. V letih 2011 in 2012 je nato upadlo na 305 oziroma 314. Leta 2002 je bilo povprečno število uklonilno zaprtih oseb 52. Nato se je število zmanjševalo vse do leta 2005, ko je bilo zaradi splošne amnestije povprečno število uklonilno zaprtih oseb 5. Leta 2007 se je število povzpelo na 40, nato pa se je do leta 2010 zmanjšalo na 20, v zadnjih dveh letih pa se je spet povečalo na skoraj 40.²²

Število vseh kaznivih dejanj, evidentiranih v policiji, se je v letih 2001–2010 z občasnimi zmanjšanimi rahlo povečevalo (med leti 2001 in 2010 se je s približno 75.000 zvišalo na približno 90.000) (Eurostat, 2013). V zadnjem letnem poročilu policija navaja občuten porast vloženih kazenskih ovadb za tipična korupcijska kazniva dejanja, povečanje števila kaznivih dejanj računalniške kriminalitete (napadi na informacijske sisteme), porast pa je opaziti tudi pri številu obravnavanih kršitev temeljnih pravic delavcev (skoraj trikrat več kot leto poprej). Največ obsojenih storilcev kaznivih dejanj je storilo kazniva dejanja zoper premoženje, (zlasti tatvino, veliko ta-

¹⁹ Do uklonilnega zavora je bil kritičen tudi Svet za kaznovalno pravo, posvetovalni organ Ministrstva za pravosodje, ki ga sestavljajo ugledni pravni strokovnjaki (Berdon, 2010).

²⁰ Glej tudi <http://www.prisonstudies.org> (12. 5. 2013).

²¹ V zadnjih letih število pogojnih obsodb ne narašča več.

²² Dodajmo, da je v letu 2012 kazni nastopilo 587 povratnikov (50,6 %), kar je minimalno zmanjšanje glede na prejšnje leto (51,4 %). Kazni sta v celoti prestali 402 osebi, kar je za skoraj 8 % več kot prejšnje leto. Pogojno je bilo odpuščenih 256 oseb, kar pomeni 5,6 % manj kot prejšnje leto. Predčasno je bilo odpuščenih 341 oseb, tj. približno toliko kot prejšnje leto.

tvino ali goljufijo), sledijo kazniva dejanja zoper človekove pravice, zoper človekovo zdravje, zoper življenje in telo ter spolno nedotakljivost (struktura kaznivih dejanj je podobna strukturi v preteklih letih). Zaprtim osebam je bilo izrečenih skupaj 448 stranskih kazni in varnostnih ukrepov, kar je za 64 (16,7 %) več kot v prejšnjem letu. Za oceno kaznovalne politike v državi je zanimiv tudi podatek o tem, kako dolge zaporne kazni prestaja največje število obsojenih oseb. Po podatkih Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij je zadnja leta v slovenskih zaporih največ obsojenih oseb na 1 do 2 leti zaporne kazni, sledijo pa jim obsojeni na več kot 6 ter manj kot 12 mesecev (Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij, 2013).

Večina zavodov za prestajanje zaporne kazni je bila v letu 2012 prezasedena (nekateri nad 120 %). V povprečju se je prezasedenost zaporov zvišala z 102,72 % v prejšnjem letu na 108,36 % v tem letu. Kljub nekaterim izjemam je večina zaporov v zelo starih zgradbah, ki so bile zgrajene za popolnoma druge namene in že po svoji arhitektonski zasnovi ne ustrezajo sodobnim zahtevam izvrševanja kazni zapora. Na nujnost izboljšanja prostorskih razmer so opozorili Varuh človekovih pravic, Odbor za preprečevanje mučenja in nečloveškega ravnanja ali kaznovanja pri Svetu Evrope (CPT) in tudi sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (bivalne, delovne in prostorske razmere se med posameznimi zavodi in oddelki sicer močno razlikujejo). Na osebne stiske in nezadovoljstvo s pogoji bivanja so zaprte osebe med drugim opozarjale z gladovnimi stavkami. Po podatkih Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij (ibid.) je bilo v letu 2012 31 primerov gladovnih stavk, kar je za tretjino več kot v prejšnjem letu. Samopoškodb in poskusov samomorov zaprtih oseb je bilo 68, kar je enako kot v letu poprej.

Če povzamemo: čeprav ima Slovenija v svetovnem merilu še vedno eno najnižjih stopenj zaprte populacije (primerljivo s skandinavskimi državami), se dnevno povprečje števila zaprtih oseb v zavodih za prestajanje kazni zapora povečuje (v zadnjih devetih letih se je povečalo za dobrih 26 %). Narašča tudi skupno število zaprtih oseb, število na novo sprejetih oseb v zavodih za prestajanje zaporne kazni in število zaprtih oseb v prostorih s strožjim režimom. Povečuje se tudi število izrečenih stranskih kazni in varnostnih ukrepov, dokaj podoben trend pa opazimo tudi pri gibanju povprečnega števila obsojenih in povprečnega števila uklonilno zaprtih oseb (tudi to število se je v zadnjih dveh letih povečalo). Število pogojno odpuščenih se zmanjšuje, število povratnikov in predčasno odpuščenih pa je v zadnjih letih ostalo na približno enaki ravni. Kljub temu, da je bilo v letu 2012 največ oseb obsojenih na relativno kratke zaporne kazni, da je bilo izrečenih več alternativnih kazenskih sankcij kot v prejšnjem letu in da se je povprečno število pripornikov v zadnjih dveh letih zmanjšalo (pred tem je bolj ali manj konstantno naraščalo), lahko sklenemo, da v tem pogledu punitivnost v Sloveniji narašča.

2.3 Stališča javnosti do kaznovanja v obdobju 1986–2012

Raziskave slovenskega javnega mnenja (v nadaljevanju SJM) v drugi polovici osemdesetih let so pokazale, da je bila slovenska javnost v tistem času naklonjena strožjemu kaznovanju oziroma daljšim zapornim in višjim denarnim kaznim za storilce kaznivih dejanj. Za vsa v anketi navedena kazniva dejanja (navadna premoženjska kazniva dejanja, nasilniško vedenje, gospodarsko kriminaliteto, dejanja onesnaževanja okolja, dejanja spolnega nasilja, verbalne politične delikte, kazniva dejanja v prometu, kršitev samoupravnih pravic, trpinčenje otrok in nasilje v družinskem krogu) bi večina vprašanih strožje kaznovala storilce, kot je določala takrat veljavna zakonodaja. Najvišji je bil delež tistih, ki bi strožje kaznovali kazniva dejanja, povezana s trpinčenjem otrok in nasiljem v družinskem krogu (leta 1988 je bilo med vprašanimi kar 91,3 % takih, ki bi ta kazniva dejanja kaznovali strožje), najmanj pa je bilo med vprašanimi takšnih, ki so zagovarjali strožje kaznovanje kaznivih dejanj v prometu. Tudi ukinitvi smrtnih kazni je bila javnost pretežno nenaklonjena. 40,0–45,9 % vprašanih je zagovarjalo stališče, da je treba v slovenski kazenski zakonodaji smrtno kazen ohraniti. Med 9,0 % in 11,1 % vprašanih pa je (navkljub temu, da je bila zadnjič izvedena leta 1957) menilo, da bi bilo treba uporabo smrtnih kazni v kazenski zakonodaji še razširiti (Toš, 1997).

V času osamosvajanja in intenzivnih procesov demokratizacije ob koncu osemdesetih let se je stališče prebivalcev Slovenije do kaznovanja in smrtnih kazni spremenilo. Vprašanim je bilo postavljeno vprašanje, za katero različico predlaganih ustavnih dopolnil bi se zavzeli: za to, (1) *da se smrtna kazen v celoti ukine (tako v miru kot v vojni)* ali pa za to, (2) *da je smrtna kazen dovoljena le v vojnem času*. 51,6 % vprašanih je odgovorilo, da bi se zavzelo za različico ustavnih sprememb, ki bi prinesle popolno prepoved smrtnih kazni, le 24,9 % vprašanih pa bi podprlo različico, da naj bo smrtna kazen prepovedana v miru, izrekla pa bi se lahko v vojni. V slovenski družbi se je stališče do smrtnih kazni in kaznovanja na splošno spremenilo, so potrdile raziskave SJM v letu 1990: med vprašanimi jih je na vprašanje *Ali soglašate s popolno ukinitvijo smrtnih kazni v osnutku Ustave RS* 54,3 % odgovorilo pritrdilno, medtem ko dobra tretjina (33,3 %) vprašanih s predlogom za ukinitvev smrtnih kazni ni soglašala (ibid.).²³

Po osamosvojitvi in uveljavitvi demokratičnega političnega sistema je naklonjenost slovenske javnosti *ukinitvi smrtnih*

²³ Smrtna kazen je bila v Sloveniji ukinjena leta 1989 z dopolnili k Ustavi iz leta 1974. Ustava samostojne in neodvisne Republike Slovenije določa, da je življenje nedotakljivo in da v Sloveniji ni smrtnih kazni.

kazni nekoliko upadla, nato pa – po meritvah SJM – ostala bolj ali manj konstantna vse do leta 2009. Zelo pozitiven in pozitiven odnos do ukinitve smrtne kazni je imelo od začetka 90-ih let dalje okrog polovica vprašanih (delež se je gibal od 41,9 % do 54,5 %). Kljub temu pa je imel še vedno precejšen delež vprašanih negativen in zelo negativen odnos do ukinitve smrtne kazni: kar od 12,8 % do 22,5 % vprašanih je imelo negativen odnos do ukinitve smrtne kazni, zelo negativnega pa od 3,0 do 8,3 % vprašanih (Toš, 1999). Precej drugačen odnos Slovencev do smrtne kazni in kaznovanja so raziskave SJM pokazale v letih 2004–2009, ko je bilo anketno vprašanje formulirano nekoliko drugače. Anketiranci so lahko izbirali med tremi trditvami: (1) *smrtno kazen lahko vedno opravičimo*; (2) *smrtne kazni nikoli ne moremo opravičiti* in (3) *smrtno kazen lahko opravičimo v izjemnih primerih*. Leta 2005 je 35,2 % vprašanih menilo, da smrtne kazni nikoli ne moremo opravičiti, leta 2008 pa le še 29,8 % (Toš, 2009).

Da podpora (naj)strožjim kazenskim sankcijam v zadnjih letih spet narašča, med drugim kažejo tudi izsledki raziskave Fakultete za varnostne vede (Mitar in Meško, 2008), ki se je osredotočila na policiste in študente dveh slovenskih fakultet.²⁴ Na vprašanja je odgovarjalo 446 študentov Pravne fakultete Univerze v Ljubljani in Pravne fakultete Univerze v Mariboru, 598 študentov Fakultete za varnostne vede in 1.000 policistov (15,7 odstotka vseh slovenskih policistov). 60,5 % vseh vprašanih zagovarja smrtno kazen, le 39,5 % vprašanih pa smrtne kazni nasprotuje. Večinsko so smrtne kazni nasprotovali le študenti prava (61,4 %). Med študenti Fakultete za varnostne vede je smrtno kazen zagovarjalo 57,2 %, nasprotovalo pa ji je 42,8 % vprašanih.²⁵ Še bolj je bila smrtne kazni naklonjena tretja skupina anketirancev. Kar 72,9 % vprašanih policistov je podpiralo smrtno kazen, nasprotovalo pa ji je le 27,1 %. Da je usmrtilitev najbolj pravična kazen za najhujša kazniva dejanja, meni skoraj tri četrtine slovenskih policistov (le vsak četrty policist nasprotuje smrtne kazni).

²⁴ Izsledki te raziskave kažejo na kaznovalno naravnost specifičnih skupin prebivalstva in niso reprezentativni za celotno slovensko populacijo.

²⁵ Podobno ugotavlja Jevšek (2007). Novejše študije punitivnosti pri študentih Fakultete za varnostne vede (glej Meško, Šifrer in Vošnjak, 2012; Meško, Fields, Vošnjak in Šifrer, 2013) kažejo na nekoliko manjšo kaznovalno naravnost. Vprašani študenti so bili v povprečju bolj kot retribuciji, se pravi povračilnim učinkom kaznovanja, naklonjeni restituciji, tj. popravni škode. Avtorji ugotavljajo, da vprašani študenti v okviru študija spoznavajo vsebine o ustavni ureditvi, kriminaliteti, preprečevanju, zatiranju kriminalitete in kaznovanju storilcev kaznivih dejanj. Te vsebine naj bi imele nanje večji vpliv kot pa populistične kampanje za strogo in neprizanesljivo odzivanje na kriminaliteto. Primerjava glede podpore smrtne kazni je v tej raziskavi pokazala, da se je med študenti te fakultete podpora tej kazenski sankciji zmanjšala s 60 % na 47 %.

V raziskavi SJM leta 2009 so Slovenci odgovarjali tudi na vprašanje, ali se strinjajo z uvedbo kazni dosmrtnega zapore v slovenski pravni red. Rezultati raziskave so pokazali, da se 75,5 % vprašanih strinja s tem, da je Slovenija uvedla kazen dosmrtnega zapore, in da več kot polovica vprašanih (54,9 %) meni, da strožje kazni, ki jih izrekajo sodišča, lahko vplivajo na zmanjšanje števila kaznivih dejanj. Pobudniki uzakonitve kazni dosmrtnega zapore so imeli za uvedbo te kazenske sankcije očitno močno oporo v javnem mnenju (Toš, 2009). Že 13. 10. 2007, tj. kmalu po javni objavi predloga novega Kazenskega zakonika, je vprašanje »*Ali Slovenija potrebuje dosmrtno zaporno kazen?*« svojim bralcem postavil tudi časnik Večer, ki je vprašanje v rahlo spremenjeni formulaciji (»*Ali podpirate uvedbo dosmrtnega zapore kazni?*«) ponovil tudi približno pol leta pozneje (24. 4. 2008), ko je bil predlog novega zakonika sprejet v Državnem zboru. Odgovori na obe vprašanji so bili praktično identično razporejeni: 75 % bralcev uvedbo dosmrtnega zapore podpira, 25 % pa ji nasprotuje (Mitar in Kurdija, 2009). Podobna anketa, ki jo je na svojem spletnem portalu izvedel tudi osrednji slovenski časnik Delo, je pokazala, da kazen dosmrtnega zapore podpira približno 2/3 vprašanih.

3 Penalni populizem »na sončni strani Alp«

V Sloveniji se je penalni populizem v najbolj »pristni« obliki pojavil prav v razpravi ob uvedbi kazni dosmrtnega zapore. Zgodba se je začela leta 2007, ko se je med sojenjem storilcu hudega kaznivega dejanja v javnosti pojavilo stališče, da je treba v slovenskem pravnem redu zaostriiti najstrožje zagrožene kazni. Nekateri politiki in strokovnjaki²⁶ so ocenili, da bi bilo dobro kot sankcijo za najhujše kazenske delikte uzakoniti kazen dosmrtnega zapore. »Besede« so tako rekoč čez noč »postale meso«. Ministrstvo za pravosodje je oktobra 2007 objavilo osnutek novega Kazenskega zakonika (KZ-1), ki je kot najstrožjo sankcijo za najhujše zločine uvajal kazen dosmrtnega zapore. Osnutek so po naročilu pravosodnega ministra pripravili trije pravni strokovnjaki: sodnik vrhovnega sodišča in dva profesorja kazenskega prava.

Predlagatelji zakona so kazen dosmrtnega zapore opravičevali z argumenti, ki (nekateri bolj drugi manj) očitno spadajo v rubriko »kaznovalni populizem«. Po mnenju vrhovnega sodnika naj bi bila dosmrtna zaporna kazen potrebna (čeprav ne obvezna) zaradi uskladitve slovenske zakonodaje z mednarodno pogodbo²⁷. Sodniku vrhovnega sodišča se je, med

²⁶ Gre za politike in strokovnjake, ki bi jih v tradicionalni optiki lahko kvalificirali kot »desne«.

²⁷ Z Rimskim statutom, s katerim je bilo ustanovljeno Mednarodno kazensko sodišče v Haagu.

drugim, zdelo dejstvo, da v Sloveniji nismo imeli dosmrtnega zapora: »... podcenjevalno do štiriindvajsetih držav članic Evropske unije, ki v svojo kazensko zakonodajo vključujejo tudi kazen dosmrtnega zapora.« To svojo tezo je predstavil na osrednjem pravniškem dogodku leta – na Dnevih pravnikov 2007 v Portorožu. Nekaj mesecev kasneje je v članku, ki je bil objavljen v reviji *Pravna praksa*, zagovor kapitalizacije zaporne kazni nadgradil s sklicevanjem na obrazložitev v osnutku KZ-1. Pri uvedbi kazni dosmrtnega zapora naj bi šlo po njegovem mnenju za »uskaljevanje z možnostjo izreka kazni dosmrtnega zapora, ki je predpisana z Rimskim statutom« (Deisinger, 2008: 14–16). Slovenija brez te uskladitve »ne bi mogla izpeljati sojenja za kazniva dejanja, ki so opredeljena v Rimskem statutu oziroma izvršiti kazni dosmrtnega zapora, ki bi jo izreklo mednarodno sodišče, saj veljavni Kazenski zakonik takšne kazni ne pozna« (ibid.). Tedanji vrhovni sodnik je tudi poudaril, da iz osnutka zakona oziroma obrazložitve člena, ki je določil kazen dosmrtnega zapora, ne izhaja, da je prevzem te kazni po statutu obvezen, lahko pa država to stori »zaradi njene zaveze k Rimskemu statutu in h kaznovanju najhujših mednarodnih hudodelstev« (ibid.). Država naj bi s tem po njegovem prepričanju pokazala, da je »verodostojna podpisnica mednarodne pogodbe in da v vrednostnem pogledu najhujše oblike najhujših kaznivih dejanj zoper človečnost tudi s predpisano kaznijo dosmrtnega zapora vrednoti enako kot večina mednarodne skupnosti« (ibid.). Tudi sicer naj bi po njegovem mnenju imeli »že po sedaj veljavnem Kazenskem zakoniku zaradi neposredne uporabe statuta po 8. členu Ustave institut dosmrtnega zapora dejansko vpeljan v naš pravni red« (ibid.). Vrhovni sodnik je to svojo tezo podprl s stališčem, da je »s čisto in pravno urejeno možnostjo izreka kazni dosmrtnega zapora prenehala obstajati dvoičnost, ki tak odvzem prostosti v že veljavnem KZ omogoča skozi stranska vrata« (ibid.). Za jagodo na svoji penalno-populistični tortici se je vprašal, »ali smo nemara pozabili na žrtve najhujših kaznivih dejanj, ki so se zgodila v Srebrenici, Vukovarju in Kninu in na okrutne serijske umore v Sloveniji« (ibid.). Eden od obeh profesorjev kazenskega prava, ki sta sodelovala pri nastajanju osnutka KZ-1, je prikazane argumente »nadgradil« s kaznovalnim populizmom *in extremis*: »Če bi nekdo nad Kitajci izvedel genocid, bi v Sloveniji sedel 1,37 sekunde za vsakega umorjenega ... To je po mojem mnenju preнизka cena za človekovo življenje ...«. ²⁸

Večina slovenskih kriminologov in strokovnjakov za kazensko pravo – s Pravne fakultete Univerze v Ljubljani, Inštituta za kriminologijo in Fakultete za varnostne vede

Univerze v Mariboru – je v javno predstavljenih stališčih in soočenjih zgoraj prikazane argumente za uvedbo kazni dosmrtnega zapora zavrnila kot napačne in zgrešene. ²⁹

V drugačnem kontekstu se je kaznovalni populizem znova razplamtel v letu 2012, ko je takrat vladajoča (desna) politična opcija napovedala znižanje zagroženih glob za manjše prometne prekrške (znižanje so predlagali za prekoračitve hitrosti, globe za vožnjo pod vplivom alkohola pa naj bi ostale nespremenjene). Vlada Republike Slovenije, ki je bila predlagatelj sprememb zakonodaje, je pojasnila, da so globe za nekatere prometne prekrške v Sloveniji višje kot globe v sosednjih, predvsem srednjeevropskih državah. Za ilustracijo: vlada je predlagala znižanje globe za prekoračitev hitrosti na območju umirjenega prometa za deset kilometrov na uro s 300 na 80 evrov in ukinitve izreka treh kazenskih točk. Za prekoračitev hitrosti, ki je nižja od petih kilometrov na uro, je predlagala 40 evrov globe. Za prekoračitev hitrosti v naselju do vključno deset kilometrov na uro je predlagala 80 evrov (prej 100), za prekoračitev hitrosti med deset in dvajsetimi kilometri na uro pa bi morali vozniki plačati 250 evrov, kar je 50 evrov manj kot prej. Enaka globa, vendar ob prekoračitvi hitrosti med trideset in štirideset kilometri na uro, bi veljala za vožnjo zunaj naselja. Z novelo bi se znižale tudi nekatere prekoračitve hitrosti na hitrih cestah in avtocestah. Pred tem je bilo za prekoračitev hitrosti do dvajset kilometrov na uro določenih 60 evrov kazni, za prekoračitev do trideset kilometrov pa 120 evrov kazni. Za prekoračitve do desetih kilometrov na uro je vlada predlagala 40 evrov globe, od deset do trideset kilometrov na uro pa 80 evrov. Hitrejša vožnja za štirideset kilometrov na uro bi se »pocenila« za 40 evrov, za prekoračitev do petdeset kilometrov na uro pa bi morali po novem plačati 50 evrov manj. Za neustrezno zimsko opremo je predlagatelj globo s 120 znižal na 40 evrov. Predlog sprememb je vključeval tudi določbo, po kateri bi se rok za plačilo globe v polovičnem znesku (če obdolženec ne vloži zahteve za sodno varstvo) z osemih podaljšal na trideset dni. In tako naprej. Predlagatelj je zatrdil, da sprejem zakona, čeprav znižuje globe za prekrške, ne bo imel posledic za državni proračun (Za blažje prometne prekrške kmalu verjetno nižje kazni, 2012).

Leva politična opcija v opoziciji je bolj ali manj pričakovano nasprotovala predlogu za znižanje glob, saj je (v sicer nekoliko drugačni sestavi) prav ona v času, ko je bila na vladi, predlagala in tudi sprejela relativno stroge sankcije. Opozicija je menila, da gre za predlog predvolilne narave in dodala, da je veljavna zakonodaja nastala po pogovorih s svojci žrtev pro-

²⁸ Profesor Vid Jakulin je ta svoj uvid, ki se opira na »matematično« pravičnost kaznovanja in starozavezni »*ius talionis*« (nanj se skljuje retributivna doktrina kaznovanja), predstavil v večerni informativni oddaji »Odmevi« na prvem programu TV Slovenija.

²⁹ Razprava o spornem predlogu je potekala tako v tiskanih kot tudi elektronskih medijih. Serijo strokovnih člankov, ki so predstavili argumente proti uvedbi kazni dosmrtnega zapora v slovenski pravni red, je v Prilogi št. 2007/42 objavila revija *Pravna praksa*.

metnih nesreč in nevladnimi organizacijami ter da je pomagala k zmanjšanju smrtnih žrtev v prometu. Voznik se sankciji, kot so pojasnili, lahko izogne »z umirjeno in varno vožnjo, ki je skladna s predpisi«. ³⁰ Vladni predlog novele Zakona o pravilih cestnega prometa (ZPrCP-A, 2012) je Državni zbor sprejel (v veljavo je stopila 28. julija, uporabljati pa se je začela 1. septembra 2012). Notranji minister v takratni vladi je v javnih nastopih s tipičnim penalno-populističnim besednjakom med drugim ugotavljal, da imamo višje kazni kot v Nemčiji, čeprav imajo tam višje plače. Prizadevanje politikov, da bi (svojim) volivcem ugajali, po eni strani z zaostrovanjem sankcij za kazniva dejanja (izjemoma tudi za nekatere vrste prekrškov), in po drugi strani z zniževanjem sankcij za prekrške na področju cestnega prometa je, kot rečeno, ena od najbolj značilnih pojavnih oblik kaznovalnega populizma. Oboje smo lahko na desni in na levi strani političnega spektra opazili tudi v Sloveniji.

Kaznovalni populizem se je, ne nazadnje, »na sončni strani Alp« podobno kot v večini ostalih evropskih držav pojavil tudi v »preventivnih programih«, ki so jih s ciljem povečanja prometne varnosti (ta je v Sloveniji sicer v resnici pereč problem, saj se država uvršča med prometno najbolj nevarne države v Evropi) izvajali strokovnjaki in uslužbenci pristojnih vladnih resorjev in državnih ustanov. Nazoren primer je skupna akcija Ministrstva za promet, Ministrstva za notranje zadeve in Sveta za preventivo in vzgojo v cestnem prometu, ki je slonela na sloganih (objavljenih na radiu, televiziji, obcestnih reklamnih plakatih itn.), ki »preventivno« svarijo (beri: grozijo) s kaznijo, smrtjo ali poškodovanjem zdravja (npr. s fotografijami obupanih svojcev žrtev, s slogani »hitri vozniki umirajo mlajši« itn.) ter celo s kastracijo (s sloganom »hitrost potencialno povzroča impotentnost« ipd.).

³⁰ V razpravo o predlogu za znižanje glob za nekatere prometne prekrške, ki je potekala v dnevnem časopisju, so se vključili tudi nekateri kriminologi in penologi. Profesor Petrovec, ki je sicer svoje poglede na to problematiko podrobneje predstavil že leta 2010 v članku, ki ga je objavila Revija za kriminalistiko in kriminologijo (Petrovec, 2010), je menil, da so kazni v Sloveniji previsoke, in da na prometno varnost še zdaleč nimajo toliko vpliva, kot nas je skušala prepričati politična oblast. Opozoril je, da se je v Sloveniji razvila praksa, da se kaznuje vsepovprek, ne osredotočimo pa se na res nevarne voznike. Na to, da se je število mrtvih na slovenskih cestah v zadnjem desetletju zmanjšalo za polovico, so po njegovem mnenju vplivali predvsem boljši avtomobili, boljše ceste in odnos voznikov, med strogostjo sankcije in številom smrtnih žrtev pa po njegovem mnenju ni nobene vzročne zveze. Čeprav se število žrtev v Sloveniji zmanjšuje, sta po njegovem mnenju nestrpnost v cestnem prometu in alkohol še naprej veliki težavi slovenskih voznikov. Kljub kritičnemu stališču do zaostrovanja sankcij za prekrške v cestnem prometu v preteklosti je bil do predloga za znižanje glob indiferenten (Kremenšek, 2012).

4 Medijsko prikazovanje kaznovalne problematike – penalni populizem?

Bučar Ručman (2011) ugotavlja, da je v Sloveniji splošna medijska slika kriminalitete močno popačena – tako v kvantitativnem kot kvalitativnem pogledu. Popačenost je po njegovem mnenju posledica arbitrarnega izbiranja dogodkov, ki jih mediji objavijo, načina njihove predstavitve ter identificiranja in predstavljanja vzrokov za kriminaliteto. Mediji praviloma izpostavljajo ekstremne oblike kriminalitete, ki pa v celoti vseh storjenih kaznivih dejanj predstavljajo le majhen delež. Skupni imenovalc poročanja o kriminaliteti v različnih časnikih so poročanje o skrajnih primerih kaznivih dejanj, zanemarjanje uradnih virov, odsotnost glasu strokovnjakov (sociologov, kriminologov itn.), osredotočenost na nasilje, predstavljanje kriminalitete v tujini, ki nima neposrednega vpliva na družbene razmere v Sloveniji, spodbujanje nestrpnosti, oblikovanje predsodkov in tako naprej. Pisanje v slovenskih časnikih po mnenju Bučar Ručmana redko predstavi družbene vzroke kriminalitete (članki po njegovem mnenju večinoma prikazujejo podobo o »slabem jabolku v dobrem sadovnjaku«).

K temu velja pripomniti, da je senzacionalistično in populistično poročanje o kriminaliteti podobno kot drugje tudi v Sloveniji še zlasti značilno za rumeni tisk. »Rumene« publikacije so hkrati mesto, kjer se bralci hranijo s penalnim populizmom. Na naslovnica teh publikacij ob izpostavljanju »kriminalala« in »kriminalcev« neredko zasledimo namigovanje na »premilo kazen« za »krvav zločin«, »samo sedem let zapora«, »drage zapore«, »zapore, ki so preveč podobni hotelom« ipd. Ceneni časniki igrajo na karto bralčeve jeze, ogorčenja, prezira itn. do morilcev, zločincev, kriminalcev, tajkunov, delinkventov in drugih nebodijih treba ter ne nazadnje naklonjenosti njihovem »pravičnemu« (tj. strogemu) kaznovanju. Storilce kaznivih dejanj demonizirajo, opozarjajo na »neučinkovitost kazenskega pravosodja«, kritizirajo »neustrezno kazensko zakonodajo« in pozivajo k večji punitivnosti. Čeprav neposrednih in posrednih učinkov teh publikacij na stališča o kaznovanju in kaznovalno politiko v tej študiji nismo merili, lahko ocenimo, da je v preteklosti rumeni tisk Slovenije (in mediji nasploh) zastopal razmeroma majhno korelacijo med stališči o kaznovanju in kaznovalno politiko in da le-ta takšna ostaja tudi v zadnjih nekaj letih.

V resnem tisku je pisanje o kaznih in kaznovanju bolj uravnoteženo. Opozoriti pa je treba, da obstajajo med njimi (v načinu poročanja) pomembne razlike (nekateri se pri poročanju o konkretnih primerih hudih kaznivih dejanj, o kaznivih dejanjih »belih ovratnikov«, o moralno zavrznih kaznivih dejanjih ipd. ne znajo ali ne želijo odvrtniti od skušnjave populizma). V že omenjeni študiji punitivnosti (Flander

in Meško, 2011) smo opravili analizo poročanja štirih slovenskih časnikov o predlogu in uvedbi dosmrtnega zavora v slovensko kazensko zakonodajo, ki je to (hipo)tezo potrdila. Delo, Dnevnik, Večer in Slovenske novice so najbolj brani časopisi »na sončni strani Alp«. Medtem ko imajo prvi trije neuradno status resnih časnikov, četrti velja za bolj ali manj »rumenega«. V vseh štirih so bili objavljeni članki ob javni predstavitvi predloga novega Kazenskega zakonika (KZ-1) in tudi ob njegovem sprejemu oziroma uveljavitvi. Članki so se po vsebini razlikovali: nekateri so zgolj informirali, nekateri pa so problematiko dosmrtnega zavora (in drugih sprememb kazenske zakonodaje) prikazali dokaj poglobljeno. Z redkimi izjemami so v vseh štirih časnikih prevladovali novinarski članki z nevtralnimi naslovi, kar velja tudi za tabloid *Slovenske novice*, za katerega naj bi bila sicer značilna težnja po senzacionalističnem poročanju. Časniki so bralce po večini korektno vsebinsko seznanili s predlogom oziroma uvedbo dosmrtnega zavora in drugimi spremembami kazenske zakonodaje ter ob tem večinoma navajali ali povzemali izjave znanih tistih pravnih strokovnjakov (pogosto skupaj z njihovim portretom), ki so bili med predlagatelji reforme, in tudi tistih, ki so bolj ali manj ostro nasprotovali spremembam, še zlasti dosmrtnemu zaporu. Nekateri članki so pretežno odklanjali dosmrtni zapor (zlasti v *Dnevniku* in *Delu*), zelo redki pa so prikazovali uvedbo dosmrtnega zavora kot ustrezno. Poleg novinarskih člankov so bili objavljeni tudi članki pravnih strokovnjakov: tistih, ki so bili v vlogi predlagateljev sprememb kazenske zakonodaje, in tudi njihovih nasprotnikov (ti so bili v večini).

Bolj ali manj nevtralni naslovi, ki so se pojavili v časniku *Delo*, so bili: S 30 let zavora na dosmrtno ječo, V nove čase z dosmrtnim zaporom, (Med kaznimi) predviden tudi dosmrtni zapor, Po novem možnost dosmrtnega zavora itn. Nekateri naslovi/prispevki so bili uvedbi dosmrtnega zavora eksplicitno nenaklonjeni. Na primer: Rimski statut je ne zahteva, Zakon mimo stroke, Premalo pretehtani posegi v temeljne institute kazenskega prava, Sporna vprašanja predloga novega zakona, kdo ima monopol nad kazenskim pravom? Minister Šturm?, Se s kazenskim zakonikom res mudi?, Oblastna aroganca (Kaj jih sili hiteti) itn. V *Dnevniku* objavljeni bolj ali manj nevtralni naslovi so bili: Kazenski zakonik kmalu na vladi, Sprejet nov kazenski zakonik, Nov kazenski zakonik naj bi začel veljati novembra. Pretežno nenaklonjeni prispevki/naslovi v tem časopisu so bili Dosmrtni zapor, smrtna kazen na obroke, Minister Šturm zavaja javnost, Kazenski zakonik ekspres itn. V *Večeru* so bili večinoma bolj ali manj nevtralni naslovi (Kazenski zakonik razdvaja, Veto na kazenski zakonik in odvetniško zakonodajo, Dosmrtni zapor in javno mnenje itn.), ob njih pa tudi nekaj pretežno nenaklonjenih (npr. Za dosmrtno ječo ni ne moralnih ne racionalnih razlogov, Takšne kazni ne bo mogoče izreči). V *Slovenskih novicah* – te so predlogu in poznejšemu sprejemu dosmrtno zavorne kazni

v slovensko kazensko zakonodajo namenile manj pozornosti – so članki krajši, tudi v tem mediju pa so (v nasprotju s pričakovani) prevladovali prispevki z nevtralnno vsebino.

Kazni dosmrtnega zavora in tudi sicer ostrejšim kaznim pretežno naklonjeni naslovi (medijski »penalni populizem«) so bili redki. Članki, ki so se v naslovu sklicevali na dosmrtni zapor, se na naslovnih praviloma niso pojavljali. Večina jih je našla svoje mesto na drugi ali tretji strani, v prilogah, ki vsebujejo vsebinsko poglobljene članke, nekateri pa tudi v rubrikah, kot sta »Črna kronika« in »Pro et contra«. Nekateri članki, ki so v naslovu omenjali dosmrtno zavoro kazen, se v besedilu s to spremembo niti niso ukvarjali. Dva izmed časnikov, ki so bili predmet analize, sta izvedla anketo z vprašanji »Ali v Sloveniji potrebujemo dosmrtno zavoro kazen?« in »Ali podpirate uvedbo dosmrtno zavorne kazni?«.

Med argumenti za uvedbo dosmrtnega zavora se je v časnikih največkrat pojavila trditev, da je treba slovensko kazensko zakonodajo uskladiti z Rimskim statutom, ki ga je Slovenija že ratificirala. Z uvedbo dosmrtnega zavora naj bi Slovenija stopila v korak z ostalimi evropskimi državami in s tem pokazala ustrezen odnos do vrednot, ki naj bi jih ta kazenska sankcija varovala. Na splošno naj bi bil nov Kazenski zakonik plod dvanajstletnega dela, podprtega z mnogimi raziskavami, v končni različici pa naj bi bili upoštevan tudi predlogi stroke in opozicije. Dosmrtni zapor naj bi bil ne nazadnje ustrezen instrument za varovanje družbe pred najhujšimi nepopoljšljivimi zločinci. Med argumenti, ki so uvedbi dosmrtnega zavora nasprotovali, se je najpogosteje pojavilo prepričanje, da takšne spremembe kazenske zakonodaje vodijo v čedalje večjo represijo, da je uvedba te nehumane kazenske sankcije (ki ni nič manj nehumana kot smrtna kazen) odraz agresivnega kaznovalnega populizma, da strožje kazni najhujših zločincev ne odvračajo, da si stroka že dolgo prizadeva, da bi najhujšo kazen s 30 let zavora zopet spustili nazaj na 20 let, da Rimski statut uvedbe dosmrtnega zavora ne zahteva, da je bil KZ-1 pripravljen v tajnosti in preveč na hitro, brez dovolj široke in poglobljene strokovne razprave in brez upoštevanja stališč večine kazenskopravnih strokovnjakov.

5 Epilog

V študiji, ki smo jo izvedli pred tremi leti (Flander in Meško, 2011), smo ugotovili, da se je že kmalu po osamosvojitvi spet povečala kaznovalna naravnost javnosti, ki je v obdobju osamosvajanja in demokratizacije precej upadla. Tudi kaznovalna zakonodaja in politika sta od osamosvojitve dalje (kljub dejstvu, da se obseg kriminalitete ni bistveno povečal) postajali čedalje strožji, kar se je med drugim odrazilo tudi v bolj ali manj konstantnem naraščanju zaprte populaci-

je. V kontinuiranem zaostrovanju kaznovanja smo prepoznali predvsem simptom globalnih trendov, ki se jim Slovenija ne zna ali ne more izogniti.

Študija je, po drugi strani, pokazala, da »na sončni strani Alp« – v nasprotju z nekaterimi drugimi okolji – kaznovalna naravnost javnosti v glavnem (še) ne diktira trendov kaznovanja. Pri obravnavi pojava, ki mu v kriminološkem besednjaku rečemo penalni populizem, je študija razkrila, da Slovenija v nasprotju z nekaterimi drugimi državami ne pozna agresivnega kaznovalnega populizma oziroma da je (bil) ta omejen na posamezne politike in pravne strokovnjake na »desnici« (ti imajo za strožje sankcije za kazniva ravnanja, zaostrovanje policijske represije in stopnjevanje kriminalizacije vedno pri roki »dobre« razloge – denimo prilagoditev zakonodaje »evropskim standardom«, preprečevanje zločinov ipd.), medtem ko politike na »levici« opredeljuje drža, ki bi jo lahko opredelili kot pasivni kaznovalni populizem. Zgolj za ilustracijo: politikov in (pravnih) strokovnjakov, ki so v opoziciji punitivne reforme kazenske in prekrškovne zakonodaje politične desnice razglašali za napačne, po ponovnem prevzemu moči odločanja dosmrtni zapor v kazenski zakonodaji ni več motil. Ker je politična cena, ki bi jo v tem primeru najbrž morali plačati, previsoka, nihče ni pomislil in še manj predlagal, da bi ga odpravili.

Raziskavo, ki smo jo izvedli leta 2010, smo sklenili z oceso, da razmerje med naraščajočo kaznovalno naravnostjo ljudi in zaostrovanjem kazenske zakonodaje »na sončni strani Alp« najbrž le ni popolnoma »nedolžno«. Med obojim, kot kaže, obstaja vzvratna pozitivna korelacija: kaznovalna naravnost javnosti je najbrž eden od dejavnikov, ki vplivajo na to, da se kazni ob sicer konstantnem zviševanju in zaostrovanju praktično nikoli ne znižujejo (izjema je znižanje glob za prekrške v cestnem prometu, ki spada v domeno populistične penalnosti). V študiji leta 2010 smo se strinjali z Greenom (2009), da to, da je v določenem okolju javnost postala bolj kaznovalno naravnana kot v preteklosti, in da se v istem okolju vse bolj zaostrujeta kaznovalna politika in zakonodaja, samo po sebi še ne pomeni, da se sočasno in z enako tendenco spreminja tudi substanca (ter posledično praktično delovanje) kazenskega pravosodja. Menili smo, da imata lahko strožja kaznovalna politika in zakonodaja (vsaj začasno) predvsem simbolne posledice.

V pričujoči študiji smo se osredotočili zlasti na pregled dinamike v obdobju 2011–2012, ki ga v prvotni študiji ni bilo. Analiza je pokazala, da se kaznovalni trendi niso bistveno spremenili. Natančneje, uveljavljene spremembe so bile z redkimi izjemami spremembe na slabše, to je »reforme« kazenskega pravosodja, ki so povečevale punitivnost. Glavne koordinate kaznovalne politike »na sončni strani Alp«, tako na »levi« kot na »desni«, so »učinkovit boj proti kriminalu«,

»učinkovito preprečevanje, zatiranje in kaznovanje gospodarske kriminalitete in korupcije«³¹, »hitro in učinkovito sojenje v kazenskih postopkih«, »učinkovite spremembe kazenske zakonodaje«, »reforme kazenskega pravosodja« in tako naprej. Stalnica, tako desne kot leve politične agende, je v zadnjih letih tudi zmanjševanje ekonomske in socialne varnosti ljudi in razgrajevanje socialne države z neoliberalno ekonomsko politiko in varčevalnimi ukrepi. Novo v zadnjih dveh letih je zlasti to, da je v imenu zakona in reda tudi politična levica (nova levica?) sprejela aktivno penalno populistično držo, in da je k stopnjevanju punitivnosti aktivno pristavila svoj lonček (njena »zasluga« je, da so se globe za prekrške občutno zvišale in se še naprej zvišujejo). Za večino reform, ki sta jih politična desnica in levica, bodisi vsaka zase bodisi vzajemno, izpeljali v zadnjih letih, lahko ugotovimo, da – na krilih neoliberalizma in neokonzervatizma – utrjujejo zasnovo penalne družbe (in države).

Glede na ugotovljeno je treba oceno stanja izpred treh let zaostri: dejstvo, da javnost v zadnjih letih spet postaja bolj kaznovalno naravnana, da se – tudi po zaslugi političnega populizma – nadalje zaostrujeta kaznovalna politika in zakonodaja, da je procesna kazenska in prekrškovna zakonodaja čedalje bolj utilitaristična in vse manj garantistična in da je leta 2012 za rešetkami pristalo rekordno število ljudi (tisti, ki bi za njimi morali pristati, se jim menda praviloma izognejo), v Sloveniji že lep čas nima več samo simbolnih učinkov. Kaznovalno pravo in kazensko pravosodje sta v Sloveniji, podobno kot v večini demokratičnih držav, v zadnjih letih izpostavljena obsežnim preobrazbam, ki kvečjemu poglobljajo krizo kazenskega pravosodja.

Literatura

1. Bavcon, L. (2007). Ali bi Slovenija zmogla brez kazni dosmrtnega zapora. *Pravna praksa*, 26(39–40), 23–25.
2. Berdon, S. (6. 6. 2010). Ker državi drugače ne uspe izterjati dolgog, prekrškarje še vedno pošilja v uklonilni zapor. *Dnevnik.si*. Pridobljeno na <http://www.dnevnik.si/kronika/1042378868#>
3. Bučar Ručman, A. (2011). *Potrošniška demokracija: analiza politično-medijskega diskurza sodobnih »demokratičnih« družb*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
4. Center za raziskovanje javnega mnenja. (2013). *Politbarometer: javnomnenjske raziskave o odnosu javnosti do aktualnih razmer in dogajanj v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

³¹ Zdi se, da politična levica, ki se ji v preteklosti skorajda ni moglo očitati zatekanja k aktivni obliki kaznovalnega populizma, pasivno držo zamenja za aktivno, kakor hitro ima opraviti z gospodarskim kriminalom in korupcijo – ti dve »pošasti« je, če želimo postati učinkovita pravna država, treba vedno in povsod odkrivati in kaznovati »čim bolj učinkovito in strogo«. Potrebujemo, skratka, strogo (kaznovalnih sankcij), še zlasti pa učinkovitost, učinkovitost in še enkrat učinkovitost (policijsko-tožilskih in sodnih postopkov).

5. Čibej, Z. (2005). Miranda: ustavna pravica ali ne? *Revus – revija za evropsko ustavnost*, (5), 7–35.
6. Deisinger, M. (2008). Nekatere kazenske sankcije v osnutku KZ-1. *Pravna praksa*, 27(2), 14–16.
7. Dzur, A. W. (2010). The myth of penal populism: Democracy, citizen participation, and American hyperincarceration. *The Journal of Speculative Philosophy: New Series*, 24(4), 354–379.
8. Eurostat. (2013). *Crimes recorded by the police*. Pridobljeno na http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=crim_gen&lang=en
9. Flander, B. in Meško, G. (2011). 'Punitiveness' and penal trends in Slovenia: On the 'shady side of the Alps'? V H. Kury in E. Shea (ur.), *Punitivity international developments* (str. 227–249). Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer.
10. Flander, B. in Zupan, M. (2007). Kontrapunkt varnosti in dostojanstva: marginalije k izidu Zakona o varstvu javnega reda in miru s komentarjem. *Pravna praksa*, 26(19), 35–37.
11. Freiberg, A. (2001). Affective versus effective justice: Instrumentalism and emotionalism in criminal justice. *Punishment and Society*, 3(2), 266.
12. Garland, D. (2001). *The culture of control: Crime and social order in contemporary society*. Oxford: Clarendon Press.
13. Green, D. A. (2009). Feeding wolves: Punitiveness and culture. *European Journal of Criminology*, 6(6), 517–536.
14. Jarc, S. in Nunič, M. (2007). *Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1) s komentarjem*. Ljubljana: GV založba.
15. Jevšek, A. (2007). *Strah pred kriminaliteto in stališča do kaznovanja v kontekstu sodobnih nevarnosti, tveganj in negotovosti* (Magistrsko delo). Ljubljana: Pravna fakulteta.
16. Kanduč, Z. (1996). Zastrafevanje in rehabilitacija: kriminološki pogled. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 47(3), 228–240.
17. Kazenski zakonik Republike Slovenije (KZ). (1994). *Uradni list RS*, (63/94).
18. Kazenski zakonik (KZ-1). (2008). *Uradni list RS*, (55/08).
19. King, A. in Maruna, S. (2006). The function of fiction for a punitive public. V P. Mason, *Captured by media: Prison discourse in popular culture* (str. 16–30). Cullompton; Devon: Willan.
20. Klemenčič, G. (2008). Temeljni postulati kazenskega (procesnega) prava – kolateralna žrtev tehnokracije in boja zoper kriminaliteto. *Podjetje in delo*, 34(6–7), 1410–1419.
21. Kremšek, M. (20. 8. 2012). Znižanje kazni za prometne prekrške. *Ius-Info*. Pridobljeno na <http://www.iusinfo.si/DnevneVsebine/Aktualno.aspx?id=85633>
22. Kury, H. in Shea, E. (ur.) (2011). *Punitivity international developments*. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer.
23. Lavtar, R. in Kečanovič, B. (2007). *Zakon o občinskem redarstvu (ZORed) s komentarjem*. Ljubljana: GV založba.
24. Meško, G., Šifrer, J. in Vošnjak, L. (2012). Punitivnost, viktimizacija in strah pred kriminaliteto pri študentih varstvoslovja – rezultati spletne ankete. *Varstvoslovje*, 14(1), 75–96.
25. Meško, G., Fields, C. B., Vošnjak, L. in Šifrer, J. (2013). *Perspectives on punitivity, victimisation and fear of crime - results from the Slovenian criminal justice student survey*. V H. Kury in J. Winterdyk (ur.), *Fear of crime and punitiveness: Results from international student surveys* (str. 139–157). Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer.
26. Mitar, M. in Kurdija, S. (2009). Attitudes towards life sentence in Slovenia 2009. V G. Meško in B. Tominc (ur.), *Criminology and crime policy between human rights and effective crime control: Book of abstracts* (str. 45). Cambridge: The European Society of Criminology.
27. Mitar, M. in Meško, G. (2008). Stališča do smrtne kazni med študenti prava, študenti varstvoslovja in policisti. *Varstvoslovje*, 10(1), 156–173.
28. Petrovec, D. (2010). Prometne nesreče in smiselnost represivnega odziva. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 61(4), 379–386.
29. Policija. (2012). *Poročilo o delu policije za 2011*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, Služba generalnega direktorja policije, Sektor za sistemske naloge in razvoj, Oddelek za načrtovanje in analitiko. Pridobljeno na <http://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2011.pdf>
30. Pratt, J. (2007). *Penal populism*. London: Routledge.
31. Protitajkunska zakonodaja bo stopila v veljavo. (2. 11. 2011). *24ur.com*. Pridobljeno na <http://www.24ur.com/novice/slovenija/dz-na-izredni-seji-znova-o-petih-zakonskih-besedilih.html>
32. Roberts, J. et al. (2003). *Penal populism and public opinion: Lessons from five countries*. Oxford: Oxford University Press.
33. Statistični urad Republike Slovenije. (2013a). *Aktivno prebivalstvo (po Anketi o delovni sili), Slovenija, 2012 – končni podatki*. Pridobljeno na http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5415
34. Statistični urad Republike Slovenije. (2013b). *SI-Stat podatkovni portal*. Pridobljeno na http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/Dem_soc.asp
35. Toš, N. (ur.). (1997). *Vrednote v prehodu I. Slovensko javno mnenje 1968–1990*. Ljubljana: Dokumenti SJM.
36. Toš, N. (ur.). (1999). *Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1990–1998*. Ljubljana: Dokumenti SJM.
37. Toš, N. (ur.). (2009). *Vrednote v prehodu IV. Slovensko javno mnenje 2004–2009*. Ljubljana: Dokumenti SJM.
38. Tyler, T. R., Robert, J. in Boeckmann, R. J. (1997). Three strikes and you are out, but why? The psychology of public support for punishing rule breakers. *Law and Society Review*, 31(2), 237–265.
39. Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij. (2013). *Letno poročilo 2012*. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje, Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij. Pridobljeno na http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/UIKS/Letna_porocila/LP_2012.pdf
40. V prometni nesreči trije mladi mrtvi. (2. 10. 2009). *Zurnal24.si*. Pridobljeno na <http://www.zurnal24.si/v-prometni-nesreci-trije-mladi-mrtvi-clanek-55874>
41. Vlada Republike Slovenije. (2011a). *137. redna seja Vlade RS*. Pridobljeno na http://www.vlada.si/medijsko_sredisce/sporocila_za_javnost/sporocilo_za_javnost/article/137_redna_seja_vlade_rs_17865/
42. Vlada Republike Slovenije. (2011b). *Mnenje Vlade Republike Slovenije o zahtevi Državnega sveta, da Državni zbor ponovno odloča o Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (ZKP-K)*. Pridobljeno na <http://imss.dz-rs.si/imis/7f0c091ee96e4bd92ff0.pdf>
43. Za blažje prometne prekrške kmalu verjetno nižje kazni. (15. 6. 2012). *Dnevnik.si*. Pridobljeno na <http://www.dnevnik.si/clanek/1042536309>
44. Zakon o občinskem redarstvu (ZORed). (2006). *Uradni list RS*, (139/06).
45. Zakon o odvzemu premoženja nezakonitega izvora (ZOPNI). (2011). *Uradni list RS*, (91/11).
46. Zakon o pravih cestnega prometa (ZPrCP). (2010). *Uradni list RS*, (109/10).
47. Zakon o prekrških (ZP-1). (2003). *Uradni list RS*, (7/03).
48. Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika (KZ-1B). (2011). *Uradni list RS*, (91/11).
49. Zakon o spremembah in dopolnitvah kazenskega zakonika Republike Slovenije (KZ-A). (1999). *Uradni list RS*, (23/99).

50. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (ZKP-E). (2003). *Uradni list RS*, (56/03).
51. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (ZKP-K). (2011). *Uradni list RS*, (91/11).
52. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o pravilih cestnega prometa (ZPrCP-A). (2012). *Uradni list RS*, (57/12).
53. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o varnosti cestnega prometa (ZVCP-1). (2004, 2008). *Uradni list RS*, (83/04, 56/08).
54. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o varnosti cestnega prometa (ZVCP-1E). (2008). *Uradni list RS*, (37/08).
55. Zakon o varnosti cestnega prometa (ZVCP). (1998). *Uradni list RS*, (30/98).
56. Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1). (2006). *Uradni list RS*, (70/06).

Punitivity and Penal Populism in Slovenia

Benjamin Flander, Ph.D., is an Assistant Professor in the Theory of Law and the State at the Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Slovenia. E-mail: benjamin.flander@fvv.uni-mb.si.

Gorazd Meško, Ph.D., is Professor of Criminology and Dean of the Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Slovenia. E-mail: gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si.

A study conducted three years ago (Flander & Meško, 2011), showed that, since gaining its independence, Slovenia has witnessed a harsher criminal justice policy and legislation and that this, among other things, is reflected in a steady increase in the prison population. The escalation of punitivity has been identified primarily as a symptom of global trends, which Slovenia has not escaped or is unable to escape. On the other hand, the study showed that Slovenia, in contrast to some other countries, has not experienced any aggressive punitive populism, at least not on a wide scale. The latter has been limited to certain politicians and legal experts on 'the right', while political actors on 'the left' have been prone to action that could be described as penal populism. We claimed that the tightening of penal policy and legislation 'on the sunny side of the Alps' did not in itself mean that, at the same time, the "substance" of criminal justice in Slovenia has changed in the same way too, as a stricter penal policy and legislation may have (at least temporarily) primarily symbolic implications.

In this study, we focus particularly on the dynamics during the period 2011–2012, which was not included in the previous study. The analysis showed that the changes that have occurred within the last two years have, with few exceptions, been changes for the worse; e.g. 'reforms' of the criminal justice system resulting in greater punitivity. One particular new development in this period has been that in the name of law and order, the political left (the new left?) has become infected with active penal populism and thus contributed to the escalation of punitivity. The fact that in recent years the public have become more supportive of severe punishment – also deservedly to political populism – that punishments and sentencing policy are harsher, that procedural criminal law is becoming ever more utilitarian and less focused on guaranteeing the rights of the accused, and that 2012 witnessed a record high in the prison population, has not only had symbolic effects in Slovenia. The criminal law and criminal justice in Slovenia, as in most democratic countries, have recently been undergoing harmful changes which are the powerful driving force of the crisis in the criminal justice system.

Keywords: criminal justice, punitivity, penal populism, neoliberalism, Slovenia

UDC: 343(497.4)